

C. Arnold Snyder

Povijest i teologija anabaptizma

Zagreb, Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik", 2009., 507 str.

U prosincu 2009. kao XI. svezak "Bibliotheca Flaciana" Teološkog fakulteta "Matija Vlačić Ilirik" objavljena je knjiga C. Arnolda Snydera *Povijest i teologija anabaptizma*. Knjigu je izvrsno preveo prerano preminuli dr. Davorin Peterlin s izvornika pod naslovom *Anabaptist History and Theology: An Introduction* (Kitchener, Ont: Pandora Press, 1995). Svoje su pozitivno mišljenje za prijevod knjige dale recenzentice dr. Antonia Lučić Gonzalez i dr. Zrinka Nikolić Jakus, a dr. Lidija Matošević je potpisana kao urednica.

Nakon knjige W. R. Estepa *Istina je neuništiva* (Novi Sad, 1977) i pokojeg članka u baptističkom časopisu *Glas evanđelja* te pentekostnom časopisu *Izvori* iz 1980-ih u Hrvatskoj je među kršćanima vrlo malo objavljeno o anabaptizmu, iako se gotovo sve crkve reformacijske baštine uz opće prihvaćena protestantska načela pozivaju i na anabaptistička načela. Nisu provođena ni značajnija znanstvena istraživanja radikalne tradicije reformacije, pa ni o anabaptistima. To je i razumljivo, jer anabaptisti u Hrvatskoj u 16. stoljeću nisu imali neki značajniji utjecaj, iako je bilo pokušaja utemeljenja misijskih postaja. Vrlo oskudni podaci daju nam tek naslutiti da ih je bilo u Zagrebu, Istri, Kvarneru i dalmatinskim otocima.

Vrijedno je zapaziti da knjiga *Povijest i teologija anabaptizma* dolazi u izdanju luteransko-baptističkoga Teološkog fakulteta "Matija Vlačić Ilirik", koji je svojim dosadašnjim višedesetljetnim djelovanjem isticao humanističko-melanchthonovsko-ekumensko usmjerenje reformacijske i poslije reformacijske teološke misli, u kojoj radikalno svetopisamski nauk - i anabaptistički i Vlačićev - nije zauzimao značajnije mjesto. Objavljivanje ove knjige budi nadu da će fakultet nakon više od četrdeset godina postojanja i višegodišnjeg bavljenja izdavaštvom napokon u biblioteci "Flaciana" izdati i koju od više stotina knjiga Matije Vlačića Ilirika, čije ime s ponosom nosi.

Autor C. Arnold Snyder (1946.-) doktorirao je iz povijesti crkve na sveučilištu McMaster (1981), a znanstveni interes zaokuplja mu Europa šesnaestoga stoljeća, posebice povijest i teologija anabaptista. Objavio je nekoliko knjiga među kojima su zapažene: *The Life and Thought of Michael Sattler* (Scottsdale, Herald Press, 1984) i *Following in the Footsteps of Christ: the Anabaptist Tradition* (New York, Orbis Book, 2004). Uređivao je časopis *Conrad Grebel Review* (1991-1998), a članke je objavljivao u časopisima *Church History*, *Sixteenth Century Journal*, *The Mennonite Quarterly Review*, *The Conrad Grebel Review* i u *The Archive for Reformation History*.

Autor je u istraživanju i pisanju knjige koristio modele nove društvene i kul-

turne povijesti, posebice pristup Roberta Scribnera, koji je vrlo uspješno primijenjen pri istraživanju njemačke reformacije. "Reformacija se", zapisao je Scribner u *The German Reformation* (Atlantic Highlands, N. J: Humanities Press, 1986:5), "više ne može protumačiti prema njezinim najpoznatijim predstavnicima; reformaciju prije treba shvatiti kao složenu cjelinu društvenih, političkih, gospodarskih i vjerskih procesa koji nužno uključuju ideje, težnje i postupke velikog broja ljudi" (cit. str. 22).

Knjiga uz autorov predgovor, predgovor hrvatskom izdanju Antonije Lučić Gonzales i uvod sadrži četiri dijela u dvadeset sedam poglavlja. U prvome dijelu autor u tri poglavlja nastoji približiti povijesno i teološko ozračje anabaptizma u kontekstu kasnoga srednjeg vijeka i izazova rane reformacije; ukazuje na pojavu radikalnih reformi i teoloških promišljanja Andreasa Karlstadta, Thomasa Müntzera i Caspara Schwenckfelda te daje kratki prikaz zajedničkih elemenata anabaptističke teologije po pitanju Svetog pisma, spasenja milošću po vjeri, čovjekove naravi, osobe i djelovanja Duha Svetoga, krštenja, Večere Gospodnje i svećenstva svih vjernika.

Drugi dio knjige je složena pripovijest o zemljopisnom širenju anabaptista, obrađena u osam poglavlja, koja omogućuju različite uvide u tu temu. Autor svoj povijesni prikaz anabaptizma šesnaestog stoljeća temelji na danas najšire prihvaćenoj teoriji o "poligenezi", odnosno na postavki o nekoliko zemljopisnih točaka i središnjih postavki vjere koje su bile zajedničke svima. U ovome dijelu autor opisuje nastanak triju temeljnih struja unutar anabaptizma: švicarskog anabaptizma, južnonjemačko/austrijskog anabaptizma i sjevernonjemačko/nizozemskog anabaptizma. U šest poglavlja razmatra se podrijetlo, teološka i ekleziološka srž te širenje švicarskog i južnonjemačko/austrijskog anabaptizma. Ove su dvije struje objedinjene u raspravi jer su nastale gotovo istovremeno i pet godina utjecale jedna na drugu (1525-1530) prije nego što se pojavio sjevernonjemački i nizozemski anabaptizam, o čijem se podrijetlu i širenju raspravlja u desetom poglavlju. Na kraju drugoga dijela, u jedanaestom poglavlju, obrazlaže se anabaptistički pristup Svetome pismu čija je temeljna karakteristika bila ustrajavanje "na tome da svako istinsko čitanje Pisma mora biti prožeto Duhom" (str. 199). Drugi dio završava prikazom triju interpretativnih pristupa Svetom pismu na kojima se temelje kasnija teološka neslaganja anabaptista.

Treći, najopširniji i središnji dio knjige prati razvoj anabaptizma od 1525. do 1600. godine. Ovaj se dio u tri veće cjeline i četrnaest poglavlja usredotočuje na razvoj anabaptizma u političkim, društveno-gospodarskim i vjerskim okolnostima. U pripovijesti o anabaptizmu autor opisuje mnoge napetosti i razlike, promjene i razvoj te rješenja koja su naposljetku pronašli sudionici pokreta. U svom pisanju pripovijesti o anabaptizmu autor je posebno želio istražiti dijaloški proces koji je doveo do oblikovanja kasnijih tradicija.

U prvoj cjelini naslovljenoj "Anabaptizam i političke okolnosti" razmatra se političko okruženje u kojemu se anabaptizam pojavio, proučavaju se različiti biblijski argumenti na koje su se različiti anabaptisti pozivali braneći svoja uvjerenja te se posebna pozornost daje razvoju anabaptističkih stavova o "maču" (autoritetu vlasti) i "prisezi". U cjelini "Anabaptizam i društveno-gospodarske okolnosti" prati se razvoj anabaptističkih stajališta o gospodarstvu, jednakosti muškaraca i žena i anabaptističkom braku. U trećoj cjelini "Anabaptizam i vjerska reforma" razmatraju se pitanja ustroja crkve, nauka i praktičnog života. Istražuje se još i proces anabaptističkog učenja o obnovi vjernika i življenju novim životom te krštenju vodom, izopćenju i Večeri Gospodnjoj.

U posljednjem, četvrtom dijelu knjige autor promišlja o problemima i procesima koji su do kraja šesnaestog stoljeća doveli do okoštavanja anabaptističkih teoloških i eklezijalnih tradicija. U pretposljednem, dvadeset i šestom poglavlju, autor uspoređuje i sučeljava kasnije švicarske, huteritske i menonitske tradicije sa sržnim postavkama ranoga anabaptističkog pokreta.

Zadnje poglavlje napušta usko određeno područje povijesnog istraživanja i pripovijedanja te postavlja pitanja o mogućem značaju povijesti anabaptizma za današnje crkve koje od svojih pripadnika očekuju očitovanje osobne vjere. Knjiga u dodatku pruža pregled djela iz povijesti anabaptizma, popis izabраниh i korištenih djela te kazalo imena i pojmova.

Knjiga je pisana tečno i informativno te pruža dokumentirani pregled najnovijih istraživanja podrijetla i razvoja anabaptista. Opseg i erudicija ove knjige, smatra D. Roth (*The Conrad Grebel Review*, Fall, 1996), postavlja novi standard za anabaptističke studije. Ona nudi majstorski pregled najnovije znanstvene literature, a istovremeno pruža originalnu i kreativnu sintezu. Knjiga je namijenjena čitateljima koje interesiraju povijest i teologija reformacije, posebice onima koje zanima nastajanje, razvoj i specifičnosti pojedinih struja anabaptističkih zajednica.

Stanko Jambrek